HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

[א]פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ומודים חכמים לר"מ באבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו שהוא חייב ומודה ר"מ לרבנן במעלה קנקנין על הגג ע"מ לנגבן ונפלו ברוח שאינה מצויה והזיקו שהוא פטור אלא אמר אביי בתרתי פליגי פליגי בשעת נפילה ופליגי לאחר נפילה פליגי בשעת נפילה בנתקל פושע מר סבר א)נתקל פושע הוא ומ"ס [ב]נתקל לאו פושע הוא פליגי לאחר נפילה במפקיר נזקיו מר סבר מפקיר נזקיו חייב ומר סבר פטור וממאי ° מדקתני תרתי הוחלק אחד במים או שלקה בחרסית היינו הך אלא לאו ה"ק הוחלק אחד במים בשעת נפילה או שלקה בחרסית לאחר נפילה ומדמתניתין בתרתי ברייתא נמי בתרתי בשלמא כדו משכחת לה או בשעת נפילה או לאחר נפילה אלא גמלו בשלמא לאחר נפילה משכחת לה במפקיר נבלתו אלא בשעת נפילה היכי משכחת לה אמר רב אחא כגון דעברה במיא דרך שרעתא דנהרא ה"ד אי דאיכא דרכא אחרינא פושע הוא ואי דליכא דרכא אחרינא אנוס הוא אלא משכחת לה דאתקיל ואתקילה ביה גמלא מפקיר נזקיו מאי מתכוין איכא אמר רב יוסף [ג]במתכוין לזכות בחרסיה וכן אמר רב אשי במתכוין לזכות בחרסיה רבי אלעזר אמר בשעת נפילה מחלוקת אבל לאחר נפילה מאי דברי הכל פטור והא איכא ר"מ דמחייב אלא מאי דברי הכל חייב והא איכא רבנן דפטרי אלא מאי בשעת נפילה אף בשעת נפילה וקמשמע לן כדאביי ורבי

פטור מדיני אדם. כדמפרש לקמן: **וחייב בדיני שמים.** משום דלא סליק: **ברוח שאין מצויה.** דאנוס הוא: **אלא אמר אביי בתרתי פליגי.** במתני' כשהוזק הכל בשעת נפילה ופליגי כשהוזק בחרסי' לאחר נפילה: **במפקיר נזקיו.** כגון זה דמסתמא מפקיר לחרסיו ור"מ סבר מפקיר נזקיו חייב דבור שחייבה עליו תורה בבור ברה"ר דהפקר הוא חייבה ור' יהודה דסבר פטור ב)[ס"ל] דהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו זהו בור האמור בתורה ולקמן (דף מט:) פליגי ר' ישמעאל ור"ע בהא מילתא וה"ק רבי יהודה במתכוין לשוברה והזיק בנפילה חייב ובשאין מתכוין אלא מתכוין להורידה מכתיפו ונתקל ונשברה פטור דנתקל לאו פושע הוא ובהיזק דלאחר נפילה נמי לקמן מפרש מאי מתכוין איכא: **ומדמתניתין בתרתי כו'.** גמרא קפריך לה: **אלא בשעת נפילה.** היכי איכא למימר נתקל פושע הוא מה הוא יכול לעשות אם נתקלה בהמתו דבשלמא נתקל הוא ונשברה כדו איכא למימר איבעי ליה לעיוני ומיזל אלא גמלו מי איכא למימר הכי: **שרעתא דנהרא.** שגלל הנהר וכסה את עין הדרך ופושע הוא בכך שאילו היה הדרך מגולה לא נתקל גמלו: **שרעתא.** לשון שרוע וקלוט (ויקרא כב): **פושע הוא.** ואין לו דין נתקל: **דאתקיל.** בדרך יבשה ונתקל ביה בהמתו והוי ליה איהו פושע: **לזכות בחרסיה.** שלא הפקירן חייב ובשאין מתכוין שוב לזכות בהן פטור דמפקיר נזקיו פטור: **והאיכא ר"מ דמחייב.** מדקתני בברייתא ולא סלקה ולא העמידה מכלל דבהיזק דלאחר נפילה פליגי: **אף בשעת נפילה.** ומשום דלישנא דברייתא לא משתמע בשעת נפילה אצטריך לרבי אלעזר לאשמועינן דדייקינן לה ממתניתין דקתני תרתי כדאמר אביי לעיל:

לא

פליגי בשעת נפילה בנתקל פושע. דלר"מ דפושע הוא חייב כל כמה דלא הוה ליה פנאי לסלק קרי שעת נפילה ולאחר נפילה פליגי במפקיר נזקיו ג) ואפי' לאחר נפילת פשיעה כגון שיבר במתכוין דרבנן דפטרי ס"ל דלא חייבה תורה אלא בור דאית ליה בעלים כגון הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו או חפר בור סמוך לרה"ר וכן משמע לישנא מר סבר מפקיר נזקיו חייב ומ"ס מפקיר נזקיו פטור משמע דבכל מפקיר נזקיו פליגי אפי' לאחר נפילת פשיעה ועוד דקאמר לקמן מפקיר נזקיו מאי מתכוין איכא האיכא לפרש במתכוין ושיבר כמו שפירש על שעת נפילה ולא בעי לאוקמי אביי פלוגתייהו בלאחר נפילה בנתקל פושע דלרבי מאיר דפושע הוא חייב דהוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה ולרבנן דלאו פושע הוא פטור דהוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס וכן אית ליה לר' יוחנן בסמוך משום דמתני' מוכחא דבתרתי פליגי ולא היה זה בתרתי אלא בחד דחד טעמא הוא והשתא נמי תרי ומודים דקתני בברייתא חד קאי אשעת נפילה ד)למודים חכמים לר"מ באבנו וסכינו ומשאו דנפלו ברוח מצויה שהוא חייב אע"פ שלא היה לו פנאי לסלק אבל ברוח שאין מצויה היה פטור אע"ג דלא אפקריה דסתם אבנו כו' לא מפקר להו כי נפלו שאין מתקלקלין בנפילתם ומשום דלא היה לו פנאי לסלק מיפטר דאי היה לו פנאי לסלק הוה מחייב אפי' ברוח שאין מצויה דכיון דלא אפקרינהו עליה דידיה לסלוקינהו כדאמר בסמוך דמתכוין לזכות בחרסין ואפי' נתנו אחר שם כדאמרינן בהפרה (לקמן דף מז: ושם) בעל השור חייב בנזקי חצר ובעל חצר חייב בנזקי השור ובשמעתין אמר גבי גלל דאם הפכה בפחות מג' אם נתכוון לזכות בה חייב אע"פ שהוא לא עשה בור זה כיון דדידיה הוא עליה דידיה רמי לסלקו ואידך מודים קאי אפלוגתייהו דלאחר נפילה ומודה רבי מאיר לחכמים במעלה קנקנין ונפלו ברוח שאין מצויה דפטור אע"פ שהיה לו פנאי לסלק דהוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס ומאי אמר האי בירא לאו אנא כריתיה כיון דבאונס נעשה ולכך נקט קנקנין שמשתברין בנפילתם וסתמא מפקר להו:

מדקתני תרתי. וא"ת והיכי דייק אביי מדקתני תרתי דפליגי לאחר נפילת פשיעה הא אפי' אי לא פליגי אלא בנתקל אי פושע הוא אי לא איצטריך למיתני תרתי שלא תאמר דוקא בשעת נפילה מחייב ר"מ משום דנתקל פושע הוא והתקלה היתה שלו עדיין אבל אחר נפילה שכבר הפקיר התקלה פטר ר"מ אע"ג דפושע הוא כמאן דפטר בור ברשות הרבים וי"ל דאי לאו שרבי יהודה בא לחלוק עליו בזה לא היה צריך להשמיענו כיון דבהדיא תנן סתמא לקמן דבור ברשות הרבים חייב:

מדמתני' בתרתי ברייתא נמי בתרתי. וא"ת מברייתא נמי יש להוכיח דבתרתי פליגי דמדקתני ולא סלקה ולא העמידה משמע דלאחר נפילה פליגי ועוד דאי לא פליגי אלא בשעת נפילה אמאי חייב בדיני שמים לרבנן דאית להו נתקל אנוס הוא ובשעת נפילה נמי פליגי מדנקט מודים חכמים באבנו סכינו ומשאו דלא מצי קאי אלא אשעת נפילה דאי לא פליגי אלא לאחר נפילה במפקיר נזקיו א"כ אפי' נוקי בהפקיר אבנו סכינו ומשאו לא יתיישב דאי מודים ברוח מצויה דחייב ושאין מצויה דפטור א"כ לא פליגי כלל וי"ל דמברייתא לא מצי למידק כלל דאיכא למימר דפליגי בשעת נפילה ולאחר נפילה ובחד טעמא כדפרישית לעיל והא דנקט בהאי מודים אבנו כו' ובהאי מודים קנקנים אורחא דמילתא נקט דאין אדם מקפיד באבנו אם תפול ברוח מצויה ובקנקנים כדי שלא ישברו מניחם בענין שלא יפלו ברוח מצויה:

ה) **הוחלק אחד במים בשעת נפילה או שלקה בחרסי' אחר הנפילה.** ה"ה דמ"ל איפכא אלא דנקט הכי משום דסתם חרסים מפקיר להו כדמוכח ההיא דקנקנים ומים לא מפקר להו כולי האי ועוד דרב אוקי למים דמתניתין בדלא אפקרינהו וכי פליגי בדלא אפקרינהו דוקא בשעת נפילה פליגי דלאחר נפילה מודה ר"י שעליו לסלק כיון שהם שלו ויש לו פנאי לסלק אבל בפלוגתא דלאחר נפילה במפקיר נזקיו לאו דוקא לאחר נפילה אלא אף לאחר נפילה שהיה לו פנאי לסלק פוטר ר"י משום דהוי בור דלית ליה בעלים ור"מ מחייב אף בשעת נפילה כיון דסבר דנתקל פושע הוא ומפקיר נזקיו חייב:

אלא גמלו בשלמא לאחר נפילה משכחת לה. דפליגי כגון שהפקיר נבלתו אחר נפילתה בפשיעה כגון שהוליכה במקום שיש לחוש שתפול אלא בשעת נפילה היכי משכחת לה דלפלגו כעין פלוגתא דפליגי בנתקל וא"ת ולוקי פלוגתייהו דשעת נפילה אכדו ולאחר נפילה אגמלו כדמוקי מתניתין דהוחלק אחד במים בשעת נפילה או שלקה בחרסית לאחר נפילה וי"ל חדא משום דסתם חרסית מפקר להו וסתם נבילה לא מפקר לה כחרסית ועוד מדקתני ולא סלקה משמע דכדו נמי היה לו פנאי לסלק והואיל וכן הוא אי מוקמינן לכדו בשעת נפילה א"כ איירי כדו בתרתי ומדכדו בתרתי גמלו נמי בתרתי:

אבל לאחר נפילה מאי. כי מפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה מאי דברי הכל פטור הא איכא רבי מאיר דמחייב ע"כ אפילו הפקיר דאם לא הפקיר לא פטרי רבנן דעליה רמי לסלוקי: **אלא מאי ד"ה חייב הא איכא רבנן דפטרי.** הו"מ לדחויי דלא פטרי רבנן אלא היכא דאנוס הוא אבל לאחר נפילת פשיעה מחייבי אבל היה קשה דא"כ רבי יוחנן דאמר בסמוך לאחר נפילה מחלוקת לא הוה פליג במידי אדרבי אלעזר ומתוך הלשון משמע שבא לחלוק על רבי אלעזר:

מסורת הש"ס

א) [לקמן לא. לט: ב"מ פב:], ב) [רש"ל], ג) עי' רש"ל מ"ש בשם תוס' ארוכים, ד) עי' רש"ל מ"ש בשם תוס' ארוכים ועי' רש"א, ה) שייך קודם ד"ה מדמתני',

◆

גליון הש"ס

גמ' מדקתני תרתי. קשה לי למאי דמבואר בתוס' ד"ה והתני' דלקה בחרס אפשר דבדרך הלוכו נפל החרס עליו בכח והוחלק במים משמע דתקלת מימיו אם כן הולרך למנקט תרתי והיינו דהוחלק דמדין בורו הוא מזה נשמע דר"מ ס"ל דנתקל פושע הוא וחרסים דמיירי דבדרך הלוכו נפל על האדם דבזה אף אם לאו פושע הוא ראוי לחייב מדין אדם המזיק דכל שהוא בכלל אבידה חייב ומדפטר ר"י מוכח דס"ל נתקל הוא כעין גניבה כדס"ל לר"י באמת בספ"ו דב"מ וא"כ מוכרח למתני תרווייהו לאשמעי' דלר"מ הוי פושע גמור ולר"י הוי אונס בדרך כעין גניבה ולע"ג:

◆

מוסף רש"י

פטור מדיני אדם. לשלם, וחייב בדיני שמים, פורענות לשלם לרשעים שנתכוין להפסיד את ישראל (גיטין נג.).

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הלכה ז סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן תיא סעיף ג וסימן תיב סעיף ד:

כב ב ג מיי' שם ופ"ו מהלכות חובל ומזיק הלכה א סמג שם טור ש"ע ח"מ סימן תיב סעיף ד:

◆

רבינו חננאל

פטריה דכת' ולנערה לא תעשה דבר. וכי תימ' כי סבר ר' מאיר דפטר רחמנא לאנוס מקטלא אבל בנזיקין אפי' אנוס חייב, והתניא נשברה כדו ולא סילקה כו', וקתני סיפא ומודה ר"מ לחכמ' במעלה קנקנים לגג על מנת לנגבן ונפלו ברוח שאינה מצויה והזיקו שפטור, לאו מכלל דסבור אנוס הוא ואנוס אפי' בנזיקין פטור. ופריק אביי ר' מאיר ור' יהודה בתרתי פליגי, בנתקל פושע הוא ובמפקיר נזקיו. ודייק ממתני', דקתני הוחלק אחר במים או שלקה בחרסיה חייב. הוחלק אחר במים בשעת נפילה, ובהא פליגי דר' מאיר סבר נתקל פושע הוא לפיכך חייב, ור' יהודה סבר נתקל לאו פושע הוא ופטור. או שלקה בחרסיה לאחר נפילה, ר' מאיר סבר נשברה כדו ולא סילקה אלא הפקירה מפקיר נזקיו חייב, ור' יהודה סבר מפקיר נזקיו פטור. ואם נתכוון לזכות בחרסיה חייב, ולדברי הכל אנוס אפי' בנזיקין פטור. ואי קשיא לך הא דתני דבי חזקיה פצע תחת פצע לחייב על האונס כרצון, התם בנזקי גופו, אבל הכא דבנזקי ממונו (לה) [לא]. **ומדמתני' בתרתי פליגי בריתא נמי בתרתי פליגי.** ואקש', בשלמ' כדו, משכחת לה בשעת נפילה שהוזק במימיה, לאחר נפילה נמי הוזק בחרסיה. אלא גמלו, בשלמ' לאחר נפילה משכחת לה במפקיר נבלתו. אלא הוזק בשעת נפילה היכי משכחת לה. ואמ' כגון שהעביר גמלו, פי' על שפת הנהר דהוא בשרעתא דנהרא, ונפל הגמל ובנפילתו התיז מים מן הנהר וטינף בגדים. ונדחת האי פירוקא ופרקי' פירוק אחר, כגון דליכא דרכא אחריתי וכגון דנתקל הוא ונפל ונתקל הגמל עליו ונפל ובנפילתו התיז מים, ואילולי שנתקל הגמל בגופו שלאדם לא היה נופל, לפיכך בהעברתו לגמל בשרעתא דנהרא אינו לא פושע ולא אנוס.